

Danske Stemmer i USA og Argentina Årsrapport juli 2014–december 2015

Frans Gregersen, leder, Karoline Kühl (lektor, daglig leder), Jan Heegård Petersen (lektor), Gert Foget Hansen (postdoc) og Anna Sofie Hartling (ph.d.-stipendiat).

Indholdsfortegnelse

Indledning.....	3
Status for processering af de amerikanske og de argentinanske data	4
Indsamling af argentinansk talesprog.....	5
Perspektiver.....	7
Deltagelse i konferencer	8
Udgivelser	10

Forskningsprojektet 'Danske Stemmer i USA og Argentina'

Indledning

Designet i projektet er simpelt: Vi har gamle optagelser fra danske udvandrere til USA og en række senere optagelser fra forskellige steder i USA, som tilsammen kan give os en tidslinje. Det danske hos udvandrerne i USA blev (med en vis variation) hurtigt opgivet til fordel for majoritetssproget, engelsk. Det gælder derimod ikke de danske udvandrere i Argentina. Her har sproget holdt sig lige til nu, hvor vi således kan dokumentere en varietets sprogdød. Der er foretaget nye optagelser af det hidtil udokumenterede dansk i Argentina. Designet er således bygget op om to muligheder for indflydelse fra et omgivende majoritetssprog, som adskiller sig mht. afstand til dansk: (amerikansk) engelsk og (argentinsk) spansk, og dokumenterer to væsensforskellige sociolingvistiske situationer, nemlig tidlig integration og senere. Endelig er det som nævnt muligt at tegne en tidslinje i det amerikadanske materiale i kraft af en række tidligere optagelser.

Denne rapport beskriver det arbejde, som er udført i projektets første ca. halvandet år, nemlig fra projektstart i juli 2014 til 31. december 2015.

Processering af amerikadanske og argentinadanske data

Projektet 'Danske Stemmer i USA og Argentina' er tilknyttet Sprogforandringscentret ved Det Humanistiske Fakultet, Københavns Universitet. Sprogforandringscentret har lang tids erfaring med udskrivning af dansk talesprog, herunder talere der skifter mellem dansk og tyrkisk eller kurdisk. Disse erfaringer har imidlertid ikke uden videre været dækkende for det arbejde, som har forestået med udskrivning af stærkt dialektfarvet dansk (hos de tidlige udvandrere i USA), engelskpåvirket dansk (hos stort set alle informanter fra USA) og spanskpåvirket dansk (det argentinadanske materiale). For at være forberedt på de udfordringer, som flersproget talesprog stiller til udskrivning, afholdt vi derfor i projektets opstartsfasen (september 2014) en workshop med eksperter inden for udviklingen af programmel og standarder til forarbejdning af flersproget talesprog med henblik på korpusbaserede sproganalyser (fra 'Hamburger Zentrum für Sprachkorpora' og fra 'Institut für deutsche Sprache'). På basis af denne workshop og deres rådgivning

har vi udarbejdet konventioner for udskrivningen af det amerikanske og argentinadanske talesprog, som sikrer den ensartethed, som er det essentielle udgangspunkt for søgninger i korpusset samtidig med at data repræsenteres bedst muligt. Af hensyn til sammenligneligheden med det store dansk-danske talesprogskorpus på Sprogforandringscentret skulle konventionerne endvidere mest muligt stemme overens med den praksis man havde her.

Udformningen og implementeringen af disse konventioner har taget tid, men det store arbejde og den tid, der er lagt i det, har i høj grad kunnet betale sig. Det bliver tydeligt i det høje tempo, som udskriftsprocessen nu har nået, samt i den præcision, med hvilken data bliver udskrevet af Danske Stemmers studenteransatte. Udskrivergruppen er i øvrigt pr. 1. november 2015 blevet suppleret med i alt seks studentermedhjælpere med høj kompetence i spansk.

I udskrivningen af de ældste fra USA har vi haft glæde af, at centret har til huse på samme etage som dialektologerne, idet der er bevaret en del dialekttræk, som vi ikke selv uden videre kendte til.

Vi har i konventionerne for udskrivningen bestemt at udskriverne skal kategorisere det, de skriver ud, i forhold til sprog. Det betyder, at vi nu kan give et temmelig præcist signalement af engelskpåvirkningen i de amerikanske data. Det viser sig, at ca. 66 % af de producerede ordformer er danske, ca. 8 % er engelske, mens omkring ca. 1 % er ordformer, som ikke klart kan sprogbestemmes, enten fordi de kan være både danske og engelske eller fordi der er tale om hybrider. Disse ordformer er i sigens natur interessante at kunne finde automatisk, og det tillader udskriftkonventionerne.

Status for processering af de amerikanske og de argentinadanske data

Tabellen nedenfor viser status for processering af de amerikanske og argentinadanske data. Forskellene i fremskridt mellem de amerikanske og de argentinadanske data skyldes to faktorer: Senere starttidspunkt på argentinadanske data pga. dataindsamling og et i starten mindre hold af udskrivere med tilstrækkelig spanskkompetence til at udskrive tilfredsstillende. Sidstnævnte har vi som nævnt rettet op på med de seks nyansættelser i 2015, og vi forventer, at udskrivningen og korrekturlæsningen af de argentinadanske data nu vil tage fart.

	Udskrevet og korrektur- læst	Afventer kor- rekturlæsning	Afventer ud- skrift
Amerikadansk , indsamlet af I. Kjær og M. Baumann Larsen i 1966-1981	30:38:24	01:11:32	03:44:48
Canadadansk , indsamlet af I. Kjær og M. Baumann Larsen i 1966-1981	01:30:34	0	0
Argentindansk , indsamlet af <i>Danske Stemmer</i> (ved Jan Heegård Petersen, Anna Sofie Hartling, Jon Albris og Karoline Kühl) i 2014 og 2015 ¹⁾	08:04:27	23:18:21	48:56:05

1) Ekskl. ca. 60 timer indsamlet af Anna Sofie Hartling på den tredje rejse. Ca. halvdelen af disse er interviewdata, den anden halvdel optagelser med fokuseret elicitation, som ikke skal udskrives i deres fulde længde.

Tilbage står digitalisering og efterfølgende udskrivning af nyere amerikanske data fra det såkaldte DANA-projekt (optagelser fra 2000-2001) og fra Tore Kristiansens optagelser i Solvang (1996). Dertil kommer de nye argentindanske data, som Anna Sofie Hartling har indsamlet i november–december 2015.

Indsamling af argentindansk talesprog

I det tidsrum, som rapporten dækker, har vi foretaget tre rejser til brug for dataindsamling blandt danskargenterne i Argentina. Samlet har vi optagelser af 112 personer, geografisk fordelt på Buenos Aires, byen Eldorado i provinsen Misiones på grænsen til Brasilien og Paraguay samt den såkaldte 'danskertrekant' mellem byerne Tandil, Necochea og Bahia Blanca på pampaen 600 km syd for Buenos Aires.

Den ældste informant er født i 1911, den yngste i 1971; informantgruppen spænder altså over 60 år. Gennemsnitsfødeåret er 1940, dvs. at gennemsnitsalderen er rundt regnet 75 år (på optagelsestidspunktet 2015). Dette fokus på den ældste del af populationen har været et bevidst valg, dels af biologiske grunde, dels fordi det er dem, der kan mest dansk. Anna Sofie Hartling indsamlede i november-december 2015 interviewdata fra yderligere 18 personer og data fra mere eksperimentelle elicitationsdesign fra 15 personer, som er gengangere fra de to første rejser. Gennemsnitsalderen for informanterne fra den seneste rejse er lavere, 64 år. Dette skyldes et bevidst valg om også at undersøge danskkompetencerne hos de yngre dansktalende danskargenteres danske. Da mange af danskargenterne i den yngre generation forstår men ikke gerne taler dansk, har Anna Sofie Hartling, som kan flydende spansk, været oplagt som feltarbejder med disse som fokus.

Samlet set er gennemsnitsalderen for informanterne dog høj, men eftersom alt tyder på, at den intergenerationelle sprogdød er fremskreden, vil den aldersmæssige uligevægt i informantgruppen afspejle den faktiske fordeling i sprogkompetencen. Også kønsfordelingen (ca. 2/3 kvinder) i vores informantsample genspejler nok realistisk fordelingen af danskkompetencer i den danskargentiniske population: Det er et velkendt fænomen, at kvinderne i samfund, hvor de har taget sig af arbejdet i hjemmet og opdragelsen af børnene samt pasningen af (dansktalende) gamle forældre, bevarer mere af hjemmesproget end mændene, som i den slags samfund har en større berøringsflade med majoritetssamfundet. Dette er sikkert især tilfældet for det danske sprog i Eldorado, Misiones, hvor vi har observeret, at kvinderne generelt er noget mere flydende i dansk.

Feltarbejdet i 2014 og 2015 har haft som mål at indsamle talesprog. Vi har ved alle informanterne fulgt en interviewstrategi, som havde informantens liv ”fra vugge til nu” som strukturerende element. Denne biografiske orientering, som ledte fokus tilpas meget væk fra vores egentlige mål (at optage forholdsvis fri tale uanset emne), blev aldrig mødt af forundring eller modvilje fra informanterne, og mange nød tydeligvis at fortælle og kommentere. Derudover kunne vi integrere sprogbiografiske spørgsmål (fx informanternes tilegnelse af dansk, alder ved skift til spansk som stærkeste sprog, brug af dansk i hverdagen mm.) og holdningsspørgsmål til det intergenerationelle sprogtab blandt danskargenterne naturligt i samtalen. Samtalerne/interviewene med informanterne har varet 60-90 minutter, dvs. at det samlede antal timer for argentinadansk i oktober 2015 løber op på mere end 100 timer.

Sammenlignet med andre projekter om udvandreres sprog mener vi, at vi med de sidste optagelser vil have en dækning i forhold til antal af aktive talere, som ligger i overkanten, i forhold til hvad det har været muligt at opnå for andre. Man skal i denne sammenhæng være opmærksom på, at de to andre skandinaviske lande, Norge og Sverige, havde relativt set meget større udvandrergupper, og at norsk og svensk derfor i nogle henseender har holdt sig bedre. Ud over dette data har Anna Sofie Hartling desuden, som nævnt, indsamlet mere eksperimentelle data, hvor fokus har ligget på specifikke, sproglige problemstillinger i sprogmødet dansk-spansk (accept af låneord og semantisk og syntaktisk interferens).

Perspektiver

Første analyser og perspektiver for kodning i slutningen af 2016

Siden vi nu har fået udskrevet og korrekturlæst en stor del af de amerikanske data, vil det næste skridt være at begynde at kode disse data, dvs. annotere specifikke sproglige elementer og fænomener med henblik på at undersøge deres spredning. I de amerikanske data vil vi i første omgang fokusere på ledstilling (placering af adverbialer i ledsætninger, placering af adverbialer i hovedsætninger, rækkefølge af subjekt og verbum hovedsætninger med topikalisering), hvor vi har observeret, at der er forskelle mellem amerikansk og danmarksdansk talesprog. Disse forhold har været genstand for stor interesse i alle de skandinaviske sprog og er således vel belyst i standardsproget og (i mindre omfang) regionale varieteter.

Derudover vil vi opstille individuelle profiler for talerne med henblik på at konstatere, hvor stor andelen af engelsk (i form af kodeskift) er i deres danske for at sammenholde dette med den syntaktiske og semantiske indflydelse fra engelsk. Udskriftkonventionerne gør det som nævnt muligt at karakterisere antallet af engelske og ikke klart danske ord som en andel af produktionen for samtlige talere. Dette mål kan så sammenlignes med syntaktiske konstruktioner som kan skyldes indflydelse fra engelsk. I forbindelse med verbet 'fødes' forekommer der blandt de amerikanske informanter uforholdsmæssig mange 'XX var født' svarende til danmarksdanskens 'blev født'. Det er formentlig indflydelse fra engelsk.

For argentinadansk ligger fokus for Anna Sofie Hartlings ph.d.-projekt på analyser af ledstilling i ledsætninger, mere præcis på placeringen af sætningsadverbialer i forhold til verbet, og på den leksikalske indflydelse fra spansk, som kan ses i en række romanske verber (som ikke er lånt i standarddansk). Som nævnt er variationen inden for ledstilling undersøgt tilbunds gående for danmarksdansk talesprog, hvilket også i dette tilfælde gør en sammenlignende undersøgelse for oplagt. Hartling ser særligt på adverbialer i relativsætninger, fordi det i de foretagne optagelser ser ud til, at der er særlige forhold i argentinadansk på dette område. I studiet benyttes elicitation, hvilket gør det muligt også at undersøge informanter, der ikke selv taler (meget) dansk men kun har passiv sprogbeherskelse. Der eliciteres også reciproke pronominer og tilhørende situationer. Skandinaviske sammenligninger mht. disse fænomener er en mulighed. Endelig undersøges passiv i tilslutning til et design som Elisabeth Engberg-Pedersen og Ditte Boeg Thomsen har udarbejdet til brug i anden sammenhæng.

For Gert Foget Hansen og Jan Heegård Petersen er fokus på at indkredse, hvilke fonetisk-fonologiske forhold der får argentinadansk til at lyde anderledes end danmarksdansk. Også her vil der være rige muligheder for senere at udføre komparative undersøgelser.

Deltagelse i konferencer

Danske Stemmers projekt, data og arbejde er blevet præsenteret i forskellige sammenhænge. I februar 2015 afholdt vi det første af tre planlagte netværksmøder med andre skandinaviske forskere med fokus på de fastlandsskandinaviske sprog i Nordamerika (USA og Canada). Det specifikke fokus på det genetisk og typologisk nært beslægtede fastlandsskandinavisk i kontakt med engelsk som majoritetssprog, som også skal gælde for de følgende møder 2016 og 2017, gør det muligt at samarbejde meget tæt på grundlag af fælles sproglige kompetencer og fælles interesser. Derudover bliver det muligt at udlede mere generelle konklusioner med henblik på, om bestemte udviklinger er sprogligt betingede eller om forskellene i udviklingen af amerikanorsk, amerikavensk og amerikadansk kan skyldes demografiske (jf. ovenfor) og/eller sociale faktorer.

Nedenfor følger en liste over de foredrag, som de ansatte på Danske Stemmer har holdt fra sommer 2014 til oktober 2015. Foredragene har været afholdt i både nationale og internationale fora.

1. 'Annotating ambiguity: Interesting troubles'. Workshop Dealing with multilingual spoken data: Corpus-based approaches, DigHumLab og CLARIN-DK, Københavns Universitet, september 2014, Karoline Kühl.
2. 'Danske Stemmer i USA og Argentina: En projektpræsentation'. Sociolingvistisk Studiekreds, Københavns Universitet, november 2014, Anna Sofie Hartling og Karoline Kühl.
3. 'Hvad sker der med det danske sprog?' Foredrag på de danskargentinske højskole dage Cinco días i Cascallares, Argentina, oktober 2014, Jan Heegård Petersen og Jon Albris.
4. 'First Steps Toward a Phonology of American Danish'. 5th Workshop on Immigrant Languages in the Americas, Center for Heritage Language at the UCLA, oktober 2014, Jan Heegård Petersen.

5. 'V2 and non-V2 in American Danish Declarative Main Clauses: When, How, and Why?' 5th Workshop on Immigrant Languages in the Americas, Center for Heritage Language at the UCLA, oktober 2014, Karoline Kühl.
6. 'West Jutish dialect in South Dakota'. 1st Meeting on the Mainland Scandinavian Languages in North America, Københavns Universitet, februar 2015, Jan Heegård Petersen.
7. 'The ecology of American Danish: Work in progress, ideas and schemes'. 1st Meeting on the Mainland Scandinavian Languages in North America, Københavns Universitet, februar 2015, Karoline Kühl.
8. 'Danish in Argentina or Argentina Danish? Convergence and non-convergence in Danish spoken in Argentina'. Winter School in Sociolinguistics, Københavns Universitet, marts 2015, Anna Sofie Hartling.
9. 'Somewhere in between L1 and L2 Danish: Word order in spoken Danish in Argentina'. PhD Student Conference in Language and Communication, Syddansk Universitet, Odense, juni 2015, Anna Sofie Hartling.
10. 'Language maintenance and language change in migrant groups: A case study of Danish emigrants in North America'. International Conference on Language Variation in Europe, 8 (ICLaVE 8), Universität Leipzig, maj 2015, Karoline Kühl og Jan Heegård Petersen.
11. 'Danish in Argentina or Argentina Danish? Convergence and non-convergence in Danish spoken in Argentina'. HiSon Summer School, Lesbos, august 2015, Anna Sofie Hartling.
12. 'Post mortem of Danish in Sanpete County', 6th Workshop on Immigrant Languages in the Americas, Uppsala Universitet, september 2015, Karoline Kühl og Elizabeth Peterson.
13. 'Phonological conservatism and variation in the Danish of South Dakota', 6th Workshop on Immigrant Languages in the Americas, Uppsala Universitet, September 2015, Jan Heegård Petersen.
14. '“Ja, der er ord, jeg kan ikke huske”. Word order in subclauses in spoken Danish in Argentina', 6th Workshop on Immigrant Languages in the Americas, Uppsala Universitet, september 2015, Anna Sofie Hartling.
15. 'The contact-induced development of three Danish varieties outside Mainland Denmark'. 48th Meeting of the Societas Linguistica Europaea (SLE 48), Leiden University Centre for Linguistics, oktober 2015, Karoline Kühl.

16. 'Ja, der er ord, jeg kan ikke huske'. Om ledstilling i ledsætninger i dansk som arvesprog i Argentina'. Ny forskning i grammatik 2015, Slagelse, oktober 2015, Anna Sofie Hartling.
17. 'V3-ledstillingen i amerikadansk'. Ny forskning i grammatik 2015, Slagelse, oktober 2015, Jan Heegård Petersen.

Udgivelser

Fordi vi i den tidsperiode, som rapporten dækker, ikke hele tiden har haft adgang til processerede data (i og med at de ikke har været udskrevet endnu), skal de følgende publikationer kun ses som en begyndelse. På nuværende tidspunkt arbejder vi med to analyser af amerikadansk, som skal indsendes til tidsskrifter omkring årsskiftet: 1) 'Dialektdød og dialektbevarelse i Syddakota-dansk' (Jan Heegård), tiltænkt tidsskriftet Danske Tale-sprog; og 2) en analyse af passiver af biografiske overgangsverber i amerikadansk (Jan Heegård og Karoline Kühl). Vi kan se, at der er en overgeneralisering af brugen af konstruktioner som 'var født/konfirmeret/gift/pensioneret' (i stedet for 'blev født/konfirmeret/...'). Dette skyldes uden tvivl den engelske indflydelse. Denne analyse planlægger vi at indsende til et fremtrædende internationalt tidsskrift med kontaktlingvistisk fokus.

1. Karoline Kühl & Jan Heegård Petersen (under bedømmelse). 'The position of subject and finite verb in American Danish sentences with a fronted element.' *Journal of Language Contact*.
2. Karoline Kühl & Elizabeth Peterson (under bedømmelse). 'The Epilogue of Danish Language in Sanpete County, Utah.' *Journal of Language Contact*.
3. Karoline Kühl & Elizabeth Peterson (under bedømmelse). 'Nisser taler ikke engelsk. En svanesang over dansk i Sanpete County, Utah.' *Mål og Mæle*.
4. Jan Heegård Petersen, Jacob Thøgersen & Karoline Kühl. 'Holdninger til dansk hos nyindvandrede danskere i Californien: En afrapportering af en holdningsundersøgelse'. Rapport over DANAs spørgeskemaer. Indleveret til KU's forskningsregistrering CURIS (antal downloads: 748) og udsendt til relevante personer (fx Torben Grøngaard Jeppesen (Odense Bys Museer), Peter Bakker (Århus Universitet), Jacob Steensig (Århus Universitet)).
5. Bidrag til Danskargentinisk Forenings Medlemsblad med en beskrivelse af projektet Danske Stemmer i USA og Argentina og af forløbet på dataindsamling.

Voces danesas en los Estados Unidos y la Argentina

Gracias a una subvención de la Fundación A.P. Møller (Maersk), la Fundación Carlsberg y la Universidad de

Copenhague, se podrá ahora realizar una investigación de la lengua danesa entre los emigrantes y sus descendientes en los Estados Unidos y la Argentina.

Mientras que los daneses que emigraron a los Estados Unidos, en la segunda o tercera generación de descendientes dejaron de usar la lengua danesa, en Argentina sigue habiendo gente que habla danés – a pesar de que la gran ola de emigración se dio alrededor de 1900. Incluso entre descendientes de la cuarta y quinta generación se encuentran personas que hablan danés.

Debido a la larga coexistencia en el que se ha encontrado la lengua danesa con el español en Argentina, es de esperar que el español haya influido sobre el danés. ¿Pero de que manera se manifiesta esta influencia? ¿Tienen los danés-argentinos otro vocabulario, otra gramática o otra pronunciación que los daneses de Dinamarca? ¿Son las modificaciones tan grandes que se puede hablar de una variedad o un dialecto argentino-danés?

Para poder responder estas preguntas, necesitamos llegar a conocer como utilizan, en realidad, los danés-argentinos el danés. Disponemos de muchas grabaciones de los danés-estadounidenses, pero no existen grabaciones de danés-argentinos. Por eso vamos a viajar, por lo mínimo, dos veces a la Argentina con el fin de grabar las voces danés-argentinas.

- La primera gira será en septiembre y octubre de 2014.
- La segunda gira será desde finales de febrero hasta abril de 2015.

¿Que sucederá con las grabaciones?

- Las grabaciones serán transcritas; es decir que lo que se dice en ellas, será anotado. Durante el proceso de la transcripción, todos los datos de carácter personal de los informantes, como el nombre, el lugar de residencia, etc., se mantendrán anónimos.
- Las transcripciones serán almacenadas en un formato electrónico en la Universidad de Copenhague y formarán parte de una base de datos de 6 millones de palabras del lenguaje danés hablado.
- La base de datos se usará para investigar la pronunciación, la gramática y el uso del idioma, y, solamente, será accesible a los lingüistas.

Danske Stemmer i USA og Argentina

Danske Stemmer i USA og Argentina

Talkekortet er en bevilling fra A.P. Møller-Fonden (Mærsk).

Carlsbergfonden og Københavns Universitet kan vi undersøge udvaldernes dansk i USA og Argentina.

Mens de danske udvandrede til USA opgav det danske sprog i løbet af to til tre generationer, er der i Argentina stadig dansktalesende tilbage — til trods for at den store udvandring foregik omkring 1900. Selvfølgelig 5. generation kan man finde folk i Argentina, der kan dansk.

Når dansk i Argentina i så mange år har været i tæt kontakt med spansk, er det forventeligt, at der er sket et afslutning fra argentinspansk. Men hvordan ser forandringen ud? Har danskergenerne et andet ordforråd, er deres grammatik og udtale anderledes end dansk-spansk? Og er forandringen så stor, at man kan kalde argentindansk for en særlig dansk dialekt?

For at kunne give et svar på dette, er vi nødt til at vide hvordan danskergenerne rent faktisk bruger deres dansk. Mens vi har mange optagelser af danskamerikanske, mangler vi optagelser med danskergenerne. Derfor vil vi i mindst to omgange rejse rundt blandt eftersøgnere af danske udvandrede i Argentina og indsamle sprogligt materiale.

- Første rejse i Argentina september og oktober 2014
- Anden rejse i Argentina marts 2015

Hvad sker der med optagelserne?

- Optagelserne bliver udskrevet dvs. der vil blive skrevet ned hvad der bliver sagt på optagelserne. Udover udskrivningen bliver personlige oplysninger som navn, bopæl osv. anonymiseret.
- Utskrifterne lagres elektronisk på Københavns Universitet. De indgår i en 8 millioner ord stor database over dansk talesprog.
- Database, der kun vil være tilgængelig for sproglige kerne, bruges til at studere både udtaler, grammatik og sprogbrug.

Karoline Krahl

kkrahl@hum.ku.dk

Jan Heegard Petersen

janhp@hum.ku.dk

Anna Sofie Harting

as2@959@hum.ku.dk

Jan Albers

jan@rapportens.dk